

Piotr Szukalski
Instytut Socjologii
Uniwersytet Łódzki
pies@uni.lodz.pl

Urodzenia wielorakie

Termin „urodzenia wielorakie” odnosi się do tych urodzeń, w przypadku których w trakcie jednego porodu pojawia się na świat więcej niż jedno dziecko, a zatem bliźnięta, trojaczki czy jeszcze większa liczba potomstwa. Z definicji najczęściej efektem porodu wielorakiego jest wydanie na świat bliźnięt, przypadki pojawiania się na świecie większej liczby potomstwa odnoszą się z reguły do mniej niż 2% urodzeń wielorakich. Przykładowo, jak pokazują dane dla Francji dla lat 2004-2013 1,6-1,7% porodów prowadziło do wydania bliźnięt, trojaczki rodziły się raz na blisko 4 tys. porodów, czworaczki raz na 150 tys. porodów, zaś pięcioraczki raz na 8 mln porodów.

Obecnie przeciętnie na świecie jedynie jeden na sto porodów pociąga za sobą narodziny dwojga lub więcej dzieci, to częstość występowania bliźniaków na poszczególnych kontynentach jest silnie zróżnicowana: na 1000 porodów jedynie 7 odnosi się do bliźnięt w Azji, 12 w Europie i Ameryce, natomiast aż 20 w Afryce¹. W połączeniu ze znacznie wyższą płodnością kobiet zamieszkujących Czarny Kontynent oznacza to, iż według szacunków spośród 2,8 milionów bliźnięt rodzonych ok. roku 2000 w Afryce urodziło się prawie 1,1 mln, czyli 41%. Kolejne miejsca zajmują Azja (39%), Ameryka (13%) i Europa (6%).

Wspomniane powyżej zróżnicowanie przestrzenne jest efektem różnej w poszczególnych populacjach częstości pojawiania się bliźnięt dwujajowych, bowiem bliźnięta jednojajowe rodzą się we wszystkich częściach świata z jednakowym natężeniem. W przeciwieństwie do nich poród bliźnięt dwujajowych ma miejsce ponad pięciokrotnie częściej w Afryce niż w Azji (na 1000 porodów na wszystkich kontynentach przypadają bowiem 4 porody bliźnięt monozygotowych, podczas gdy w przypadku tych dizygotowych wskaźniki natężenia są następujące: Afryka – 16, Europa i Ameryka – 8, Azja - 3). Owo zróżnicowanie wynika z faktu, iż o ile wiek matki, ranga urodzenia czy miejsce zamieszkiwania nie posiadają żadnego znaczenia dla wystąpienia poczęcia prowadzącego do urodzenia bliźnięt jednojajowych, o tyle wspomniane czynniki odciskają swe piętno na prawdopodobieństwie urodzenia bliźnięt dwujajowych. Jeśli idzie o wiek matki, początkowo do osiągnięcia 37. roku życia podnosi on szansę takiego porodu, następnie działa zaś jako destymulanta. Wpływ rangi urodzenia jest mniejszy, zaś w danym wieku matki częstość występowania porodów bliźniaczych wzrasta wraz ze wzrostem kolejności urodzenia. Miejsce zamieszkiwania ma wpływ pośredni poprzez wpływ na różnice hormonalne, wywołane typowymi dla danej populacji czynnikami genetycznymi. Waga tych ostatnich jest znaczna, co wyjaśnia częste narodziny bliźnięt przez kobiety posiadające wspólnych przodków, tworzenie się swoistych rodzin-dynastii bliźniaczych.

¹ W pasie terenu wzdłuż Zatoki Gwinejskiej od Ghany do Kamerunu na tysiąc porodów występuje 25 porodów wielorakich, przy czym w grupie etnicznej Yoruba zamieszkującej południowo-zachodnią Nigerię – 40 do 45. W rezultacie prawie 10% tej ostatniej populacji składa się z osób posiadających bliźniaków bądź większą liczbę urodzonego tego samego dnia rodzeństwa.

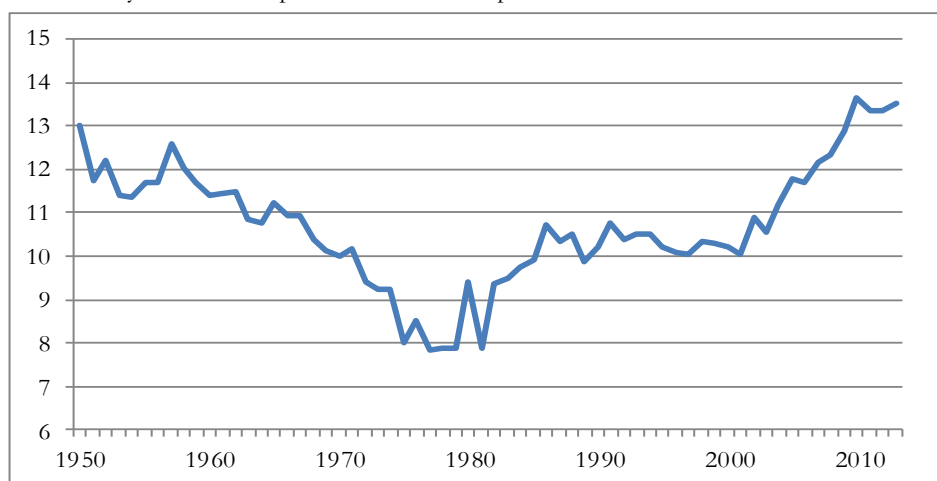
Osobnym czynnikiem wzmagającym częstość porodów podwójnych jest stosowanie hormonalnych leków przeciw niepłodności. Zwłaszcza technika *in vitro*, której szansa powodzenia zazwyczaj podnoszona jest przez implantowanie większej liczby embrionów czy też komórek jajowych, odpowiedzialna jest za znaczny przyrost proporcji porodów wielorakich odnotowywany w krajach wysoko rozwiniętych. Przykładowo, w przypadku Francji szacunki wskazują, iż ok. 2/3 wzrostu częstości występowania tychże porodów, jaki wystąpił w trakcie ostatnich trzydziestu lat, wyjaśniony jest upowszechnieniem się hormonalnych metod leczenia niepłodności, pozostała część natomiast jest spowodowana podwyższaniem się przeciętnego wieku matek.

W warunkach europejskich podstawowym czynnikiem odpowiedzialnym za fluktuacje częstości porodów wielorakich jest – obok wspomnianego wcześniej upowszechniania się hormonalnych metod leczenia bezpłodności – proces starzenia się płodności, przejawiający się najpełniej podnoszeniem się średniego wieku matek rodzących dziecko danej rangi. Pomiędzy zmianami średniego wieku matki a zmianami stopy informującej o częstości porodów wielorakich pojawia się bowiem silna zależność.

Urodzenia wielorakie w Polsce. W przypadku powojennej Polski zaobserwować można tendencje w zakresie częstości występowania porodów wielorakich zbliżone do tych widocznych w innych krajach europejskich. Początkowo, w latach 1950. i 1960. następował spadek ich ważności, co było wynikiem ograniczania liczby potomstwa, a w rezultacie zmniejszania się wagi starszych matek, bardziej podatnych na ciążę wielopłodową, zwane potocznie mnogimi (rys. 1). Minimum osiągnięte zostało pod koniec lat 1970., a zatem w czasie gdy na odmłodzenie zbiorowości matek (poza wzmiankowanym ograniczeniem urodzeń wyższej kolejności, trafiających się z definicji starszym matkom i poza tendencją do zdecydowanie wcześniejszego zawierania związków małżeńskich i rozpoczynania kariery macierzyńskiej) dodatkowo wpływał czynnik kohortowy – wchodzenie w pierwsze lata wieku rozrodczego generacji powojennego wyżu demograficznego.

Rysunek 1

Porody wielorakie w przeliczeniu na 1000 porodów w Polsce w latach 1950-2013

Źródło: *Roczniki Demograficzne* GUS z odpowiednich lat

Po osiągnięciu stabilnego poziomu w połowie lat 1980., przez kilkanaście lat natężenie porodów wielorakich było stabilne. Dopiero ostatnich kilkanaście lat jest okresem szybkiego wzrostu ważności urodzeń wielorakich, zaś przyczyny takiej ewolucji – jak można domniemywać – są takie same jak i w innych rozwiniętych państwach. Z jednej strony, wskutek odraczania decyzji prokreacyjnych, szybko podnosi się znaczenie płodności kobiet „w wieku Balzackowskim”, z drugiej zaś w warunkach narastającej – również z uwagi na nadmierne odraczanie momentu podjęcia starań o potomstwo – skali niepłodności i bezpłodności zdecydowanie popularniejsze staje się odwoływanie do hormonalnych leków przeciw niepłodności.

Mimo wzrostu relatywnej częstości porodów wielorakich, wciąż zdecydowanie dominują urodzenia bliźniąt (tab. 1). Jedynie za 1,3% ogółu urodzeń wielorakich odpowiadają te odnoszące się do trojaczek i czworaczek. W tym ostatnim przypadku warto zaznaczyć incydentalność takiego zdarzenia, aczkolwiek w przeciwieństwie do sytuacji z lata 1950. i 1960., w ostatnich latach mamy corocznie po kilka tego typu porodów, zaś ostatnim rokiem, gdy nie wystąpił na terenie naszego kraju ani jeden taki poród, był rok 1994.

Tabela 1

Podstawowe informacje o urodzeniach wielorakich w 1990 i 2013

Rok	Ogółem urodzeń wielorakich	Udział urodzeń wielorakich (w %)	Liczba urodzonych			Bliźnięta według płci		
			bliźnięta	trojaczki	czworaczki	2 chłopców	chłopiec i dziewczynka	2 dziewczynki
1990	11203	2,05	11046	153	4	3770	3746	3530
2013	9935	2,56	9704	223	8	3106	3405	3195

Źródło: *Roczniki Demograficzne* GUS z odpowiednich lat

Choć urodzenia bliźniacze nie odznaczają się jakąś wielką dysproporcją płci, to jednak nieznacznie częściej w ich przypadku na świat przychodzą z reguły chłopcy. To zasada zgodna z prawidłowościami obserwowanymi w innych krajach, aczkolwiek z uwagi na nieznaczne różnice nie w każdym roku jest prawdziwa.

Przestrzenne zróżnicowanie częstości urodzeń i porodów wielorakich. W Polsce widoczne są znaczące różnice regionalne odnośnie do częstości występowania porodów i urodzeń wielorakich – tab. 2 i mapa 1.

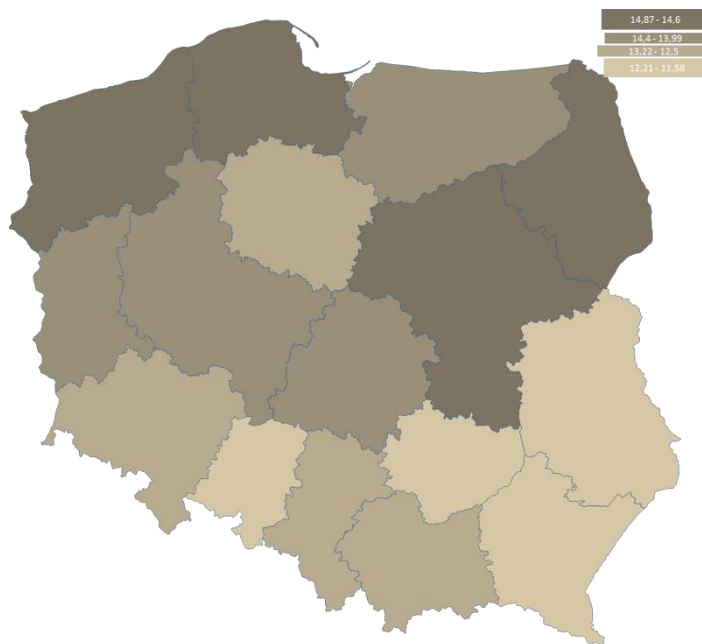
Tabela 2

Podstawowe dane o urodzeniach i porodach wielorakich w 2013 w podziale regionalnym

Województwo	Liczba urodzeń pojedynczych	Liczba urodzeń wielorakich			Udział urodzeń wielorakich wśród ogółu urodzeń	Natężenie porodów wielorakich na 1000 porodów
		bliźnięta	trojaczki	czworaczki		
Dolnośląskie	25914	619	21	-	2,5	12,50
Kujawsko-pomorskie	19926	482	11	-	2,5	12,55
Lubelskie	19810	466	14	-	2,4	12,21
Lubuskie	9780	260	5	-	2,7	13,99
Łódzkie	22501	626	9	-	2,8	14,29
Małopolskie	34406	882	9	-	2,6	13,22
Mazowieckie	55611	1573	39	-	2,9	14,65
Opolskie	8271	192	3	-	2,4	11,87
Podkarpackie	20445	466	6	-	2,3	11,73
Podlaskie	10650	303	12	-	3,0	14,87
Pomorskie	24052	673	22	-	2,9	14,60
Śląskie	42993	1090	15	8	2,6	13,03
Świętokrzyskie	10744	242	6	-	2,3	11,58
Warmińsko-mazurskie	13670	376	6	-	2,8	14,10
Wielkopolskie	36715	1018	30	-	2,9	14,40
Zachodniopomorskie	15474	436	15	-	2,9	14,63

Źródło: obliczenia własne na podstawie bazy danych GUS *Demografia*, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>

Natężenie porodów wielorakich w Polsce w 2013 r. w układzie regionalnym

Generalnie, najniższa częstość urodzeń wielorakich występuje w regionach odznaczających się albo dużym znaczeniem płodności bardzo wczesnej w sytuacji niskiej dzietności (Opolskie), albo relatywnie szybkim zakończeniem realizacji kariery rozrodczej w sytuacji dzietności wysokiej (podkarpackie, świętokrzyskie). Z kolei najwyższymi wartościami spotkać się można w warunkach relatywnie wysokiej płodności w wyższym wieku (podlaskie, pomorskie, częściowo wielkopolskie i mazowieckie) albo w przypadku silnego oddziaływania na wzorec płodności wielkomiejskiego stylu życia, co oznacza zapewne również i częstsze korzystanie z kuracji hormonalnej w przypadku problemów z niepłodnością (zachodniopomorskie, częściowo wielkopolskie i mazowieckie).